

TÖRTÉNELMI SZEMLÉ

A BÖLCSÉSZETTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT
TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZETÉNEK FOLYÓIRATA

2023

LXV. ÉVFOLYAM

1. SZÁM

TANULMÁNYOK
SOMOGYI ÉVA TISZTELETÉRE

Ifj. Bertényi Iván, Cieger András,
Deák Ágnes, Gyáni Gábor, Klement Judit,
Konrád Miklós, Manhercz Orsolya,
Matolcsi Réka, Ress Imre és Vér Eszter Virág írásai

Szerkesztők

TRINGLI ISTVÁN
felelős szerkesztő

FÓNAGY ZOLTÁN, NEUMANN TIBOR, OBORNI TERÉZ, ZAHORÁN CSABA
rovatvezetők

DETRE ANDRÁS
szerkesztőségi munkatárs

E számunk vendégszerkesztői
KLEMENT JUDIT, MANHERCZ ORSOLYA

Szerkesztőbizottság

MOLNÁR ANTAL
elnök

BORHI LÁSZLÓ, ERDŐDY GÁBOR, FODOR PÁL,
GLATZ FERENC, OROSZ ISTVÁN, PÁLFFY GÉZA,
PÓK ATTILA, SOLYMOSI LÁSZLÓ, SZAKÁLY SÁNDOR,
SZÁSZ ZOLTÁN, VARGA ZSUZSANNA

A szerkesztőség elektromos postája:
tortenelmiszemle@abtk.hu

*Kérjük szerzőinket, hogy kézírataikat
a közlési szabályzatnak megfelelően készítsék el,
amely honlapunkon érhető el:
<http://www.tti.abtk.hu/kiadvanyok/folyoiratok/tortenelmi-szemle.html>*

A 2023-as évfolyam megjelentetését
a Nemzeti Kulturális Alap, a Magyar Tudományos Akadémia
és az Eötvös Loránd Kutatási Hálózat Titkársága támogatja

nka
Nemzeti Kulturális Alap

ELKH | Eötvös Loránd
Kutatási Hálózat

ISSN 0040-9634

TARTALOMJEGYZÉK

LXV. évfolyam, 2023. 1. szám

SOMOGYI ÉVA TISZTELETÉRE

Klement Judit – Manhercz Orsolya Köszöntés	5
Deák Ágnes A bölcs, de félénk Fabius Cunctátor: gróf Esterházy Móric	7
Ress Imre A horvát 1861. évi LXII. törvénycikk királyi szentesítésének legendája és legitimációs funkciója	29
Vér Eszter Virág Erzsébet császárné Magyarországon 1866 nyarán: fogadtatás, emlékezet, mítosz	43
Manhercz Orsolya „Istenem, istenem, ezentúl már Buda lesz a birodalmi székváros.” Udvari élet Pest-Budán a 19. században	65
Cieger András – Matolcsi Réka Királyhűség, állampolgári lojalitás, nemzeti identitás. Többes kötődések a dualizmus kori Magyarországon	87
Ifj. Bertényi Iván A delegáció főrendiház által választott tagjainak társadalmi háttere	99
Gyáni Gábor Szocializáció az arisztokrata családokban	123
Konrád Miklós Sportélet, polgárosodás és antiszemitizmus Magyarországon, 1867–1914	139
Klement Judit Budapest és a malmok, 1841–2008	155

SOMOGYI ÉVA TISZTELETÉRE

KÖSZÖNTÉS

Somogyi Éva hat évtizedes történészi munkássága rendkívüli értéke a hazai történetírásnak. Ma már talán ő sem bánja, hogy az MTA Történettudományi Intézetének fiatal kutatójaként az intézeti irányelvek eltérítették őt az eredeti, 17. századi témájától, és az 1960-as évek közepe óta az Osztrák–Magyar Monarchia, illetve a Habsburg Birodalom áll publikációs fókuszában.

Érdeklődése a politikatörténet felől indult, és Somogyi Éva megkerülhetetlen alaputatásokat végzett el a kiegyezés létrejöttének osztrák és magyar politikai hátterére, Ferenc József alakjára, a dualista állam közös minisztertanácsának, illetve magának az Osztrák–Magyar Monarchia politikai szervezetének működésére nézve. Tudományos elemzések mellett ráadásul a forráskiadás fáradságos munkáját is vállalta a közös minisztertanács jegyzőkönyvek közlésével sok éven át. Politikatörténeti munkáiban is tetten érhető társadalomtörténeti érzékenységének a közös külügyminisztérium magyar tisztviselőinek példaértékű elemzése lett a terméke.

Somogyi Éva munkáit a szakmai igényesség, széleskörű forrásismeret és elmélyült szakirodalmi jártasság jellemezte mindig is. Tudását nemcsak tudományos publikációkban kamatoztatta, de meg is osztotta azt. Sok évtizeden át dolgozott a Történettudományi Intézet 19. századi osztálya kollektívájának tagjaként intézeti projektekből, szerkesztőbizottsági tagja volt a *Történelmi Szemlének* és tanított az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Történettudományi Doktori Iskolájában is.

Somogyi Éva munkásságát számos kitüntetés, elismerés koronázta, amelyek ugyan csak igazolták, hogy kiemelkedő történész nemcsak Magyarországon, de nemzetközi szinten is. Az Osztrák Tudományos Akadémia levelező tagja 2000 óta. Ezek mellett ugyanakkor kollégái, tanítványai tisztelete és szeretete is végigkísérte pályáját. Ennek újabb bizonyítéka kíván lenni a *Történelmi Szemle* 2023. évi első száma, melynek szerzői Somogyi Éva történész kivételes munkássága előtt szeretnének tisztelegni a maguk módján, saját kutatási eredményeik publikálásával. Írásaink a politika-, társadalom- és várostörténet területéről merítenek a 19. századra fókuszálva.

Deák Ágnes tanulmánya gróf Esterházy Móric elfeledett és háttérbe szorult alakján keresztül a neoabszolutizmus politikai szereplőit és a kiegyezéshez vezető folyamatot idézi fel. Ress Imre a horvát 1861. évi LXII. törvénycikk értelmezései révén szintén a kiegyezés előtti időszakból indul ki és Horvátországnak a Habsburg Birodalmon belüli lehetséges

vagy kívánt helyét elemzi. Vér Eszter Virág tanulmánya már közvetlenül a kiegyezés előtti évre fókuszál Erzsébet császárné magyarországi tartózkodásának bemutatásával, ami persze nem csak a kiegyezés előkészítéséről, de a császár és felesége viszonyáról is szól. Manhercz Orsolya írásában végigkíséri, miként és mennyiben szolgált a Budai Vár királyi rezidenciaként a 19. század folyamán, így azt is, mikor látta vendégül a Vár Ferenc Józsefet és Erzsébetet. Cieger András és Matolcsi Réka elemzése a kiegyezéssel létrejött dualista állam iránti lojalitást vizsgálja a monarchia szimbolikus jelképeihez és alakjaihoz, például a királyhoz való viszonyon keresztül a nemzeti identitással a háttérben. Ifj. Bertényi Iván írása az Osztrák–Magyar Monarchia egyik közös intézményét, a delegációt veszi górcső alá, de nem politikatörténeti, hanem társadalomtörténeti szempontból a magyar főrendiház által választott delegációtagokról nyújtva beható áttekintést, akiknek többsége arisztokrata volt. Gyáni Gábor tanulmányában az arisztokrácia életének a politikai szerepléstől távolibb, de azt sok szempontból előkészítő része kerül társadalomtörténeti elemzés alá: a főnemesi családokban folyó nevelés kérdése. Konrád Miklós írása a 19. század végi magyar társadalomnak a zsidósághoz való viszonyát, vagyis az antiszemitizmus és a polgárosodás kérdését a budapesti sportklubok elemzésén keresztül vizsgálja, ahol az arisztokraták mellett a városi (nagy)polgárság is helyet kért magának. Klement Judit tanulmányában pedig Budapest mint a 19. század közepi ipari vállalkozások helyszíne az elemzés tárgya, a város és az itt létesült gőzmalomvállalkozások egymásra gyakorolt hatásán keresztül.

Bízunk benne, hogy írásaink örömet szereznek az általunk nagyra becsült és tisztelt Ünnepeletnek, akinek tudományos érdeklődésére és meglátásaira, tanácsaira még sok évig szeretnénk igényt tartani. Ennek reményében kívánunk Somogyi Évának nagyon jó egészséget és remek tudományos olvasmányélményeket.

Klement Judit és Manhercz Orsolya, a lapszám szerkesztői

CONTENTS

Judit Klement – Orsolya Manhercz <i>In Honour of Éva Somogyi</i>	5
Ágnes Deák <i>The Wise but Timid Fabius Cunctator: Count Móric Esterházy</i>	7
Imre Ress <i>The Legend of the Royal Sanction for Act LXII of the Croatian Law of 1861, and its Legitimization Function</i>	29
Virág Vér Eszter <i>Empress Elizabeth in Hungary in the Summer of 1866: Reception, Memory, Myth</i>	43
Orsolya Manhercz <i>“My God, My God, Henceforth Buda Will Be the Imperial Seat”. Court Life at Pest-Buda in the 19th Century</i>	65
András Cieger – Réka Matolcsi <i>Fidelity to the King, Citizen Loyalty and National Identity. Multiple Loyalties in Hungary of Austro-Hungarian Monarchy</i>	87
Iván Ifj. Bertényi <i>The Social Background of the Delegation Members elected by the Upper Chamber</i>	99
Gábor Gyáni <i>Socialization in the Aristocratic Families</i>	123
Miklós Konrád <i>Sporting Life, Modernisation, and Antisemitism in Hungary, 1867–1914</i>	139
Judit Klement <i>Budapest and the Mills, 1841–2008</i>	155

E számunk szerzői

Ifj. Bertényi Iván, tudományos igazgató-helyettes, Collegium Hungaricum Bécs, igazgató, Bécsi Magyar Történelmi Intézet ● Cieger András, tudományos főmunkatárs, osztályvezető, BTK TTI, Újkori osztály ● Deák Ágnes, egyetemi tanár, Szegedi Tudományegyetem, Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar, Modernkori Magyar Történelmi Tanszék ● Gyáni Gábor, kutató professor emeritus, BTK TTI, Újkori osztály ● Klement Judit, tudományos munkatárs, BTK TTI, Újkori osztály, docens, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Történelmi Intézet, Atelier Interdiszciplináris Történelmi Tanszék ● Konrád Miklós, tudományos főmunkatárs, BTK TTI, Újkori osztály ● Manhercz Orsolya, adjunktus, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Új- és Jelenkori Magyar Történelmi Tanszék ● Matolcsi Réka, doktorjelölt, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Történelemtudományi Doktori Iskola ● Ress Imre, nyugdíjas tudományos főmunkatárs, BTK TTI ● Vér Eszter Virág, alapító kutató, Monarchikum Kutatócsoport

(BTK TTI = Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet)

Az egyes számok megvásárolhatóak, illetve megrendelhetőek:

Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet

1097 Budapest, Tóth Kálmán u. 4., B épület 4.44-es iroda

Telefon: +36-1-224-6700/4624, 4626-os mellék

E-mail: bardi.erzsebet@abtk.hu, terjesztes@abtk.hu

Penna Bölcsész Könyvesbolt

(hétköznapokon, 13 és 17 óra között)

1053 Budapest, Magyar u. 40.

Telefon: +36-30-203-1769

E-mail: info@pennakonyvesbolt.hu

A folyóirat teljes évfolyama előfizethető bármely
hírlapkézbesítő postahivatalnál.

Ára: 1200 Ft

Előfizetőknek: 1000 Ft

